

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Назимка Єгора Сергійовича на дисертацію Собковича Олександра Віталійовича «Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері страхування в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Забезпечення економічної безпеки держави є пріоритетним напрямом розвитку України в межах євроінтеграційних процесів та подальшої європеїзації національного законодавства. Одним із способів, скерованих на посилення ефективності захисту економіки держави є запобігання та протидія кримінальним правопорушенням, які посягають на відповідні суспільні відносини. Зокрема одними із таких суспільно небезпечних діянь є кримінальні правопорушення, що вчиняються у сфері страхування. Необхідно відзначити, що із початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, з'явилась низка нетипових військово-політичних факторів та чинників, які детермінували нові форми кримінально протиправної діяльності, зокрема і тієї, яка вчиняється у банківській сфері організованими групами та злочинними організаціями. Відповідно все наведене у сукупності із такими наслідками військової агресії як тимчасова окупація важливих з економічної та політичної точки зору промислових територій, масові внутрішні та зовнішні переміщення, розвиток тіньової сфери економіки та частковий занепад малого та середнього бізнесу призвело до дисбалансу у кількісно-якісних показниках злочинності із акцентом на кримінальні правопорушення, пов'язані із посяганням на специфічні сфери державної та приватної діяльності.

Як видається, вказане зумовлене також і недостатньо активною та ефективною правотворчою діяльністю та відсутністю достатньої кількості наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми запобігання таким специфічним видам суспільно небезпечних діянь, зокрема – після 24 лютого 2022 року. Необхідно відзначити, що в умовах дії особливого правового режиму воєнного стану увага законодавця зорієнтована на вирішення потреб держави та суспільства, які пов'язані із забезпеченням незалежності та територіальної

цілісності. Проте створення ефективного механізму забезпечення кримінологічної безпеки у сфері страхування є важливим етапом розвитку кримінально-правової політики та кримінологічної практики, оскільки сприяння розвитку економіки держави сприятиме посиленню її обороноспроможності, що відповідним чином надасть можливість удосконалити діяльність органів безпеки та оборони за напрямом протидії злочинності на всіх традиційних рівнях.

Таким чином, наведене свідчить про те, що обрана автором тема дисертаційного дослідження є актуальною та своєчасною.

Актуальність дисертації також підтверджується тим, що обраний напрям виконано відповідно до Кіотської декларації щодо розширення можливостей попередження злочинів, кримінального правосуддя та верховенства права (Чотирнадцятий Конгрес ООН із запобігання злочинності та кримінального судочинства, Кіото, Японія, 2021 р.), Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року (Указ Президента України від 11 серпня 2021 р. № 347/2021), Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року (рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27 грудня 2019 р. № 797), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454) 9 Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021-2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 р., протокол № 23). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 26 жовтня 2021 року (протокол № 20).

Новизна представлених теоретичних результатів проведеного дослідження, їх наукова обґрунтованість та відповідність темі дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень в якому реалізовано науковий підхід до формування кримінологічної безпеки сфери страхування України з визначенням шляхів реалізації низки праксеологічних задач запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються у такій НФС. Наукова обґрунтованість більшості положень наукової новизни, а також отриманих результатів, які відповідають предмету дисертаційного дослідження забезпечуються належною теоретичною, методологічною та емпіричною базою дослідження, а також правильно обраними об'єктом та предметом дослідження, метою та завданнями.

Для досягнення поставлених мети й завдань використано такі наукові методи: діалектичний - для дослідження страхового сектору у перехідному періоді розвитку НФС, кореляції з економічною безпекою, розгляду проблем формування та реалізації кримінологічної безпеки у цій сфері; історико-правовий - під час розкриття генези страхового законодавства та стану наукової розробки проблеми запобігання порушенням у сфері страхування в Україні; формально-логічний (догматичний) - під час характеристики сфери страхування як об'єкту злочинних посягань, надання кримінологічної характеристики пов'язаних з нею кримінальних правопорушень, а на цій основі - формування та реалізація заходів запобігання на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях; компаративістський - для виявлення особливостей кримінально-правової охорони суспільних відносин та кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері страхування в Україні та інших країнах, а також оцінки можливостей імплементації позитивного досвіду у вітчизняну правозастосовну практику; системно-структурний - для вирішення проблемних питань забезпечення кримінологічної безпеки на страховому ринку України; моделювання - у межах розкриття особливостей діяльності регуляторних та правоохоронних органів щодо проведення заходів запобігання; контент-аналізу - для аналізу вивчених матеріалів кримінальних проваджень, результатів

анкетування з подальшою інтерпретацією одержаних результатів у дисертаційній роботі; статистичний - для аналізу офіційної статистичної звітності.

Емпіричну базу дослідження становлять результати вивчення 310 вироків, винесених судами України щодо кримінальних правопорушень за ст. 190-192, 209, 212-1, 357, 358, 364-369-2 КК України, з усіх регіонів України; опитувань 517 респондентів (55 слідчих та 97 оперативних працівників Національної поліції у містах Дніпрі, Києві, Одесі, Львові; 78 детективів Бюро економічної безпеки, 42 працівників НБУ, 87 - Держфінмоніторингу, 120 - страхових компаній, 38 - Національної асоціації страховиків України); аналітичні звіти та узагальнення НБУ, Держфінмоніторингу, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України; особистий досвід роботи автора у сфері страхування.

До наведених у дисертації положень, які характеризуються новизною і достатньою мірою аргументовані здобувачем доцільно віднести: запропоноване наукове бачення концепції забезпечення кримінологічної безпеки сфери страхування; виокремлені класифікаційні ряди страхового шахрайства як основної злочинної технології з розподілом в залежності від мети шахрайських дій, суб'єкта шахрайства, етапу страхових правовідносин; запропоновані стратегічні напрями кримінологічної безпеки у сфері страхування з практичною реалізацією у Концепції розвитку страхового ринку України до 2030 р., які сприятимуть підвищенню прозорості, стабільності та довіри до страхового ринку, а також забезпечать ефективний захист інтересів споживачів страхових послуг; науково обґрунтоване нормативно-правове регулювання страхування воєнних ризиків у пріоритетних галузях, що сприятиме державній підтримці, залученню міжнародних партнерів й зменшенню протиправних дій на ринку критичного страхування з використанням умов воєнного стану; пропозицію щодо прийняття Закону України «Про приватну детективну діяльність» й створення інституту страхових детективів підзвітних НБУ з наданням повноважень щодо виявлення правопорушень у сфері страхування шляхом проведення контрольно-ревізійних заходів з подальшим інформуванням правоохоронні органи за

підслідністю; визначену доцільність упровадження регіональних робочих груп страховиків на базі Національної асоціації страховиків України із завданнями організації співпраці з правоохоронними органами, обміну найкращими апробованими практиками між страховиками, аналізу звітності експертних установ з метою виявлення порушень на страховому ринку, страхового шахрайства, «офшорних страхових операцій»; розроблений системно-функціональний підхід до практичної реалізації спеціально-кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері страхування; запропоновану систематизацію кримінальних правопорушень у сфері страхування за кримінально-правовими та кримінологічними ознаками, які попри багатоплановість змісту і кваліфікації становлять однорідну групу суспільно небезпечних діянь визначають заходи запобігання на різних кримінологічних рівнях; розподіл детермінантів на воєнно-політичні, фінансово-економічні, організаційно-правові та морально-психологічні, які впливають на інтенсивність протиправних дій у НФС (макрорівень); запропоновану класифікацію учасників ринку страхування, що має стратегічне значення для кримінологічної діяльності уповноважених суб'єктів, відповідно належності до сфери страхування; наукове обґрунтування необхідності запровадження у кримінальне законодавство України окремих елементів іноземного досвіду кримінально - правової охорони страхового сектору в частині кримінальної відповідальності за організацію «страхової піраміди»; запропоновану кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері страхування; наукове розуміння загальносоціальних заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері страхування; концептуалізацію необхідності створення Державної служби небанківських фінансових розслідувань з функціями підрозділу фінансової розвідки та правоохоронного органу на основі скоординованих дій працівників оперативних підрозділів, слідчих та фахівців різного профілю; наукове обґрунтування застосування методу «кримінологічної розвідки» як стратегічного інструменту запобігання кримінальним правопорушенням у сфері страхування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки та

пропозиції, які містяться в роботі, упроваджені та використовуються в: практичній діяльності Національної поліції - при розробленні й удосконаленні відомих нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації запобігання шахрайствам у сфері страхування (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України в Сумській області від 20 грудня 2022 р); освітньому процесі та науково-дослідній роботі - під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 18 травня 2023 року). Матеріали дисертації апробовані під час участі у науково-практичних та науково-освітніх заходах.

Оформлення дисертації. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, написана державною мовою, стиль викладення - науковий. У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності, плагіату, фабрикації, фальсифікації тощо.

Водночас ознайомлення із дисертацією О. Собковича дозволяє висловити окремі побажання та дискусійні аспекти:

1. На стор. 25 дисертаційного дослідження автор вказує, що в роботі набула подальшого розвитку кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері страхування в Україні. Одночасно із цим дисертант пропонує достатньо нетипову для кримінологічної науки структуру особи кримінального правопорушника. Так, наприклад, в межах морально-психологічних ознак здійснюється рольовий розподіл співучасників, залучених до реалізації кримінально протиправного умислу скерованого на вчинення суспільно небезпечних діянь у сфері страхування – організаторів, виконавців та посередників. Проте, як видається, такий підхід не є у повній мірі

аргументований та потребує додаткового роз'яснення під час захисту, оскільки, диференціація співучасників, які діяли у складі злочинної організації або організованої групи видається більш доцільною, важливою та ефективною для подальшого розроблення стратегії запобігання в межах кримінально-правових ознак.

2. На стор. 100 дисертації автор вказує на доцільність запровадження у кримінальне законодавство України відповідальності за організацію «страхової піраміди». Вказана пропозиція ґрунтується на позитивному досвіді США. Водночас, видається, що наведена позиція потребує додаткових аргументів, що зумовлено, в першу чергу, тим, що Україна та США мають різні правові системи, що викликає сумнів у перспективній ефективності криміналізації такого суспільно небезпечного діяння. По-друге, запропоноване протиправне діяння може кваліфікуватись за іншими статтями кримінального законодавства, які передбачають відповідальність за аналогічні форми реалізації об'єктивної сторони.

3. Розглядаючи заходи загальносоціального запобігання досліджуваному виду кримінальних правопорушень, автор їх не виокремлює та не систематизує, обмежуючись лише оглядом сучасного стану кримінологічної безпеки у сфері страхування. У додатках також відсутні проекти стратегічних та програмних документів, які б надали можливість оцінити якість та перспективну ефективність механізму загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням у сфері страхування, запропонованого/удосконаленого автором.

4. У першому розділі дисертації автор приділяє достатню увагу розгляду процесу становлення та розвитку законодавства України у сфері страхування, майже повністю ігноруючи генезис національного кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності та покарання за такі види суспільно небезпечних діянь. Вказане певним чином знижує якість проведеного дослідження, оскільки в межах наук кримінально-правового циклу, особливо у випадках пошуку шляхів удосконалення стратегічних та програмних документів,

скерованих на запобігання та протидію кримінальним правопорушенням, доцільним є вивчення не тільки специфічного законодавства, а і тих законодавчих актів, які мають на меті визначення засобів захисту відповідних суспільних відносин.

5. Дисертаційне дослідження виглядало би репрезентативніше, якби автор більш активно використовував результати опитування респондентів, зокрема під час аналізу загальносоціального та спеціально-кримінологічного рівнів запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються у сфері страхування.

Проте, зроблені зауваження і побажання не впливають на належний науковий рівень дисертації та не піддають сумніву результати, отримані здобувачем.

З урахуванням викладеного, дисертація О.В. Собковича «Запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері страхування в Україні» є кваліфікаційною науковою працею, яка містить положення, що мають істотне значення для науки кримінального права та кримінології. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 із змінами. Автор дисертації – Олександр Віталійович Собкович - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент
Перший проректор Донецького державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Єгор НАЗИМКО

Підпис Назимка Єгора Сергійовича засвідчую

Т.в.о. начальника відділу документування
службової діяльності

Наталя ХОЗЛУ

